

Telo ako chrám: šport a pohyb ako súčasť životného štýlu

The body as a temple: Sport and exercise
as part of a lifestyle

DOI: 10.31577/EtnoRozpra.2022.29.1.04

Ivan Chorvát

Abstract

The body as an object of study has only recently come to the attention of sociologists. For a long time, it was not perceived as a legitimate object of study in the humanities and social sciences. Sociologists gradually began to realize that the body is subject to many influences that are based on our social experience, on the values and norms of the society, etc. which is why, since the 1990s, the body has become a regular subject of social and cultural analyses. In modern society, many social and cultural aspects of human life are normatively defined, and this fact also applies to the body. There are certain criteria of how our body should look in order to meet certain visible standards of "quality". The overall quality of the body is judged by its appearance, the body must look slim and sporty in order to be close to the ideal image of youth, health, fitness and beauty. In the analysis we attempt to explore whether the above-mentioned trends of highlighting the body and the physical are also manifested in Slovakia. Based on data from three sociological sample surveys carried out over a period of more than 30 years (in 1984, 1993 and 2016), we show whether there is a greater interest in sports and exercise activities among Slovak residents over time. Research data confirm the hypothesis about the growing importance of physical and sports activities in the daily life of various population groups in Slovakia. They show that in the period between 1984 and 2016, the number of people in the Slovak population who engage in some form of sports and exercise at least once a week in their free time increased significantly (from 14% to 35%). The number of those who go for walks and nature at least once a week has not changed significantly. At the same time, the share of respondents who do not engage in these activities at all decreased. Frequent sport activities (at least once a week) has become a regular part of the lifestyle for a third of Slovakia's population, but at the same time, the number of those who do sports, but

less often (less often than on a weekly basis), has decreased. The result is a trend of crystallization of two numerically roughly balanced groups - on the one hand, there are those who can be characterized as frequently and regularly exercising, on the other hand, there are people who practically do not exercise at all.

Key words

the body, sport, mind-body dualism, sociology of the body, contemporary lifestyles

Kľúčové slová

telo, šport, dualizmus mysle a tela, sociológia tela, súčasný životný štýl

Kontakt / Contact

doc. Mgr. Ivan Chorvát, M.A., CSc., Sociologický ústav SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava; Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, e-mail:

ivan.chorvat@umb.sk

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2666-2278>

Ako citovať / How to cite

Chorvát, I. (2022). Telo ako chrám: šport a pohyb ako súčasť životného štýlu. *Etnologické rozpravy*, 29(1), 68-76. <https://doi.org/10.31577/EtnoRozpra.2022.29.1.04>

Telo ako objekt skúmania sa dostalo do povedomia sociológov len pomerne nedávno. Dlhú dobu totiž nebolo vnímané ako vhodný či legitímny objekt skúmania humanitných a spoločenských vied. Podľa B. Turnera, zakladateľa disciplíny sociológie tela, to bolo spôsobené tradičným dualizmom mysle a tela. Ľudský subjekt bol v tomto chápaní charakterizovaný myslením, o čom svedčí aj klasické motto karteziánskej filozofie „myslím, teda som“ – zmysel ľudskej existencie je teda oprostý od tela a telesného. Z tohto dôvodu bolo telo tradične predmetom záujmu prírodovedných disciplín a ľudské myslenie patrilo do sféry humanitných vied. Toto klasické delenie umiestňovalo na jednu stranu triádu príroda-telo-prostredie, voči ktorej stála na druhej strane triáda spoločnosť-mysel-kultúra, ku ktorej sa sociológia tradične hlásila (Turner, 1992, citované podľa Corrigan, 1997).

Telo ako spoločenský produkt, ideálne telo

Sociológovia si postupne začali uvedomovať, že telo podlieha mnohým vplyvom, ktoré vychádzajú z našej sociálnej skúsenosti, z hodnôt a noriem spoločnosti či sociálnej skupiny, do ktorej patríme (Giddens, 1999: 138), „že telo, podobne ako myšlienky a city, je *spoločenským produktom*“ (Bauman, 1995: 63) a v poslednom období, približne od 90. rokov minulého storočia, sa preto stalo vyhľadávaným predmetom sociálnych a kultúr-

nych analýz (Smart, 1999 – z tohto obdobia pozri napr. Featherstone, Turner, 1995; Irigaray, 1993; Shilling, 1993; Turner, 1984, 1992). Od roku 1995 vychádza vedecký časopis *Body & Society*,¹ ktorý je zameraný na spoločenskovedný výskum tela.

To, ako vyzeráme, aké telo máme, je nepochybne výsledkom prírodných biologických dejov a genetických predispozícií, nejaké telo skrátka dostaneme do vienka a mnohí veríme tomu, že to je nezmeniteľná skutočnosť, niečo, čo je od spoločenských procesov oddelené a čo s nimi až tak veľmi nesúvisí. Ako však poznamenáva Bauman, sociálne deje a okolnosti nášho života poznamenávajú nielen mnohé veci, ktoré sa dejú okolo nás, ale aj naše telá. V modernej spoločnosti sú mnohé sociálne či kultúrne aspekty ľudských životov normatívne vymedzované a táto skutočnosť sa vzťahuje aj na telo. Aj v súvislosti s fenoménom módy existujú isté kritériá a trendy, ako by naše telo malo vyzerieť. Aby sme sa im priblížili, máme snahu dostať svoje telo do správnej podoby a považovať to za úlohu, „ako niečo, na čom treba pracovať a čomu je treba venovať každodennú starostlivosť a pozornosť“ (Bauman, May, 2004: 121). Nepochybne to súvisí aj s charakteristikami konzumnej spoločnosti, v ktorej sú zvýznamnené reprezentačné a komodifikačné aspekty vonkajšieho vzhľadu viazané na spotrebu a ktoré umožňujú telám, aby aj s pomocou rozličných komodít (napríklad oblečenia, módnych doplnkov atď.) vhodne zapadli do spoločnosti. Požadovaný vzhľad je odrazom kultúry, v ktorej sú dominujúcimi črtami zovňajšok a imidž (Corrigan, 1997), ktorá je podnecovaná už niekoľko desaťročí trvajúcou nadvládou dominantných vizuálnych médií a v ktorej sú naše telá neustále vystavované „na obdiv“ a posudzované okolím. Veľká časť našej každodennej skúsenosti – prežívanej i pozorovanej – pozostáva z vytvárania dojmov, presnejšie tých správnych dojmov, čo E. Goffman (1959) vyjadruje pojmom *impression management*.

Na vytváranie dojmu vzhľadom, t.j. prostredníctvom tela je potrebné, aby telo napĺňalo určité viditeľné štandardy „kvality“. A ako konštatuje Bauman, celková kvalita tela sa posudzuje na základe ideálu zdatnosti. Telo musí preto vyzerieť štíhlo a športovo, pôsobiť svojou pripravenosťou na podávanie výkonov akéhokoľvek druhu. V ústrety tomuto ideálu vychádza konzumná spoločnosť svojou širokou komerčnou ponukou všemožného športového oblečenia, obuvi a iného tovaru, ktorý napomáha telu ukázať, že je zdatné, športovo založené, výkonné a všestranné (Bauman, May, 2004: 126).² Súvisí to s ďalšou príznačnou črtou konzumnej kultúry, ktorú zdôrazňuje Featherstone – telo v nej plní funkciu zdroja pôžitkov a potešenia: „Je žiadané a žiadostivé a čím viac sa nejaké reálne telo blíži ideálnemu obrazu mladosti, zdravia, fitness a krásy, tým vyššia je jeho výmenná hodnota“ (Featherstone, 1982: 21-22). Telo môže byť zdrojom príjmu či zisku, či už na pracovnom trhu, kde v súčasnosti existuje veľké množstvo profesií, v ktorých sú fyzická krása a požadované telesné proporcie nielen výhodou, ale dokonca i podmienkou uplatnenia, ale aj sprostredkované, v reklame, ktorá vyvoláva dojem, že mnohé výrobky a služby – od „zdravých“ potravín, kozmetických prípravkov, cez alkoholické i nealkoho-

¹ Časopis vychádza vo vydavateľstve SAGE, pozri <https://journals.sagepub.com/home/bod>.

² V súvislosti s oblečením Featherstone konštatuje, že konzumná kultúra umožnila prezentovať ľudské telá manifestne, modelmi a strihmi oblečenia, ktoré zvýrazňujú prirodzené telesné krivky, čo je v protiklade k móde 19. storočia, keď bol odev navrhovaný tak, aby telo nezvýrazňoval, ale naopak, skôr skrýval či zakrýval. V konzumnej sekularizovanej kultúre telo prestáva byť „nádobou hriechu“ a jeho (polo)odhalené podoby sa objavujú v stále nových kontextoch (Featherstone, 1982: 22).

lické nápoje a automobily, až po rozličné typy poistenia – sú bez obrazov dokonalých, mladých a vyšportovaných tel prakticky nepredajné.

Okrem zvyrazňovania príťažlivosti tela prostredníctvom jeho „prípravy“ a úpravy (za pomoci oblečenia, doplnkov, výživy, kozmetiky, salónov krásy, procedúr plastickej chirurgie atď.) však existuje i ďalší, o niečo namáhavejší spôsob prezentácie telesnej zdatnosti a tým je samotná telesná aktivita a športovanie, ktoré sa v súčasnej konzumnej spoločnosti často odohrávajú v rámcoch, prostrediach a kulisách tzv. priemyslu voľného času. Táto snaha je dôsledkom presadzovania trendu individuálnej zodpovednosti za to, ako človek vyzerá – či sa ako mladý človek približuje požadovanému ideálu alebo či je v strednom a vyššom veku schopný aktívne a energicky vzdorovať prirodzeným fyziologickým dejom sprevádzajúcim starnutie a udržiavať svoje telo v podobe a kondícii, ktorá môže biologický vek aspoň sčasti zakryť – neschopnosť tak činiť sa v niektorých kruhoch môže považovať za prejav nezodpovednosti a osobného zlyhania. V podobnom duchu píše G. Lipovetsky (1998) o novom type individuálnej zodpovednosti (nazýva ho narcistickým) ako výsledku procesu personalizácie, ktorý zdôrazňuje hodnotu jednotlivcov, ich práva na osobné naplnenie, slobodu a kvalitný život, zdôrazňuje čo najmenšie obmedzenia a čo najväčšie možnosti súkromnej voľby. Proces personalizácie Lipovetsky spája s postmodernou spoločnosťou, v ňom sa pôvodný modernistický individualizmus mení na novú formu individuality „sústredenú na emočnú sebarealizáciu, lačniacu po mladosti, po športe, po rytme, pre ktorú je neustále napĺňanie v súkromnej sfére dôležitejšie, než úspech v živote“ (Lipovetsky, 1998: 17). Dôsledkom je psychologizácia tela, zaujatie vlastným telom je badateľné v mnohých každodenných situáciách, telo prestáva byť vnímané ako niečo materiálne a vonkajšie a začína byť spájané s človekom, ako subjektom a s jeho identitou.³ Telo je potrebné načúvať, starať sa o jeho správne fungovanie, bojovať proti jeho starnutiu, chodiť na pravidelné lekárske prehliadky, dodržiavať hygienu, pri stravovaní uplatňovať zásady zdravej výživy a udržiavať ho masážami, pohybom a športom (Lipovetsky, 1998). Telo sa stáva akýmsi chrámom, ktoré uctieame a ktorému sa podriaďujeme.

Zmeny vo voľnom čase: sme aktívnejší či pasívnejší?

V ďalšej časti textu sa budeme snažiť odpovedať na otázku, či sa vyššie zmieňované trendy zvyznamňovania tela a telesného prejavujú aj na Slovensku. Tento predpoklad sa pokúsime overiť na dátach z reprezentatívnych výskumov slovenskej populácie, konkrétne na zisteniach o rozsahu a popularite športových aktivít v rámci trávenia voľného času obyvateľov Slovenska. Platí už aj u nás, že žijeme v dobe, „...kedy sa telesná výkonnosť stáva synonymom dobre splneného záväzku voči sebe samému“ (Bauman, 1995: 82) a v ktorej je doteraz nevídaný význam pripisovaný „...estetickým momentom spä-

³ Príkladom môže byť aj prežívanie dovolenky, ktoré sa väčšinou, v rámci tradičných predstáv stredo- (či západo-) Európana viaže na prostredie pláže. Tento typ dovolenky sa sústreďuje na telesné pocity a zážitky (z) tela – od slnenia a opaľovania, cez plávanie a ponáranie, až po tanec a konzumáciu jedál a nápojov presahujúce rámec každodennosti. Jednou z hybných síl cestovania a vyhľadávania zážitkov prostredníctvom dovolenkového cestovania môže byť práve túžba ocitnúť sa so svojím telom v kontextoch, ktoré človek pozná predovšetkým vďaka vizuálnym obrazom sprostredkovaným médiami či reklamou (pozri Chorvát, 2009).

tým s telesnosťou, 'telesným zdravím' a fyzickým vzhľadom“ (Petrušek, 2006: 356)?⁴ Ak áno, predpokladáme, že sa tento trend prejaví vo vyššom záujme obyvateľov Slovenska o športové a pohybové aktivity, najmä v časovom porovnaní.

Predkladaná analýza je založená na využití dát predovšetkým z troch sociologických výberových výskumov realizovaných v priebehu viac ako 30 rokov. Prvý z nich pochádza ešte z obdobia socializmu, druhý reflektuje situáciu po roku 1989 a na začiatku existencie samostatného Slovenska, tretí a najnovší výskum je z roku 2016. Konkrétnejšie ide o federálny výskum „Triedna a sociálna štruktúra obyvateľstva ČSSR“ z roku 1984 (Federálny statistický úrad a i., 2010), nasledoval druhý veľký stratifikačný výskum „Sociálna stratifikácia vo východnej Európe po roku 1989“ z roku 1993 (Szelényi, Treiman, 1993), posledným je omnibusový výskum „Voľný čas a sociálna štruktúra na Slovensku“ (Katedra sociálnych štúdií a etnológie FF UMB, 2016), ktorý sa, na rozdiel od predchádzajúcich dvoch, ktoré mali širší záber, užšie zamerail na problematiku trávenia voľného času.

V poslednom (minimálne) štvrtstoročí došlo k viacerým sociálnym, ekonomickým, kultúrnym i technologickým zmenám, ktoré mali vplyv na rôzne aspekty spoločenského života všeobecne i na každodenný život jednotlivcov, okrem iného aj na množstvo voľného času, jeho obsah i kvalitu. V súvislosti s týmito zmenami (napr. zmeny v organizácii práce a výroby, v povahe práce, v štruktúre zamestnanosti, prechod na znalostnú ekonomiku, rast dostupnosti vzdelania a vzdelanostnej úrovne obyvateľstva, vplyv médií, vplyv rozličných kultúr, nástup nových informačných technológií a pod.) sme si kladli otázku, či sa v ich dôsledku menil aj životný spôsob, respektíve či došlo ku konkrétnym zmenám v základných kontúrach trávenia voľného času, najmä pod vplyvom masívneho prenikania nových informačných technológií (bližšie pozri Chorvát, Šafr, 2019). Často sa totiž predpokladá, že prudký nástup osobných počítačov, mobilných telefónov a sociálnych sietí do súkromných sfér každodennosti výrazne mení pomer medzi aktívnym a pasívnym trávením voľného času, medzi časom stráveným doma a mimo domácnosti, v prospech pasívnych a domácich foriem. Tento predpoklad sa však na prvý pohľad dostáva do rozporu s vyššie zmieňovanými trendmi, súvisiacimi s úsilím o telesnú dokonalosť, výkonnosť a fyzickú krásu.⁵

Pri analýze voľnočasových aktivít z rokov 1984, 1993 a 2016 môžeme vo všeobecnosti konštatovať, že napriek už takmer samozrejmej vybavenosti domácností osobnými počítačmi a internetom sa obyvatelia Slovenska v roku 2016 častejšie zapájali do kultúrnych a športových aktivít mimo domova než v rokoch 1984 a 1993, deklarovali viac spoločenských kontaktov s priateľmi a známymi, viac času trávili seba vzdelávaním a dokonca v sledovanom období došlo i k výraznejšiemu poklesu podielu ľudí, ktorí sa čítaniu ne-

⁴ Z hľadiska Turnerovho vymedzenia ide o sociálny systém, v ktorom sa telo, čeliace donúteniu a súčasne prejavujúce rezistenciu, stáva ústredným poľom politických a kultúrnych aktivít. Práve prostredníctvom tela sú tematizované hlavné spoločenské napätia a krízy, aj preto Turner túto dobu nazýva somatickou spoločnosťou (Turner, Rojek, 2001: 214).

⁵ Bližší pohľad však naznačuje, že tieto dve tendencie nemusia byť v rozpore – práve mobilné aplikácie a prostredie sociálnych sietí do veľkej miery prispievajú k šíreniu trendov normatívnej krásy, výkonnosti, ideálov fitness, prostriedkov na ich dosahovanie a dokonalých voľnočasových zážitkov.

venujú vôbec (aj keď sa počet pravidelných čitateľov literatúry o niečo znížil). Celkovým trendom je teda v roku 2016 fyzicky a kultúrne aktívnejšia populácia, ktorá sa viac vzdeľáva a viac stretáva s ľuďmi mimo svojej domácnosti (Chorvát, Šafr, 2019).

Športovanie na Slovensku ako súčasť životného štýlu

Ak sa teraz, vzhľadom na tému tohto príspevku, zameriame priamo na športové aktivity, v prípade aktívneho pohybu, t.j. športu, cvičenia, turistiky atď. evidujeme celkom jednoznačný vzostupný trend vykonávania týchto aktivít. Súvisí to nepochybne s priemerným rastom životnej úrovne obyvateľstva, so zmenami v oblasti práce, najmä v znižovaní podielu ľudí pracujúcich vo fyzicky namáhavých manuálnych zamestnaniach, s rastúcou ponukou možností na športovanie, najmä vo väčších sídlach (vznik nových športovísk, fitnesscentier, ihrísk), predovšetkým však s generačnou zmenou – mladšie generácie (napríklad dospelí narodení v 80. a 90. rokoch minulého storočia – tzv. Generácia Y) kladú väčší dôraz na aktívny a zdravší životný štýl a viac podliehajú súčasným trendom personalizácie, slobody, osobnej voľby a kvalitného života.

Aj R. Hofreiter (2019) vo svojej analýze, zameranej na športové aktivity obyvateľov Česka a Slovenska, poukazuje na trend formovania nového životného štýlu, ako výsledku politických kultúrnych a ekonomických zmien po roku 1989, ktorého prejavom je i zvýšený dôraz na rekreačné a neprofesionálne športovanie. Súvisí s trendom zdravého životného štýlu a jeho symbolickou rovinou zaradenia sa k určitým sociálnym triedam (nepochybne aj vďaka trendom individualizácie a komercializácie, ktoré sú sprievodným javom súčasných voľnočasových športových aktivít), aj keď zároveň zdôrazňuje, že „...zdravý životný štýl a starostlivosť o svoje telo sú ideálom pre všetky sociálne skupiny, bez ohľadu na ich možnosti ho dosiahnuť“ (Hofreiter, 2019: 158). V intenciách G. Lipovetského zvyrazňuje normatívny aspekt tohto životného štýlu ako naratívu, v ktorom ide o nový typ osobnej zodpovednosti jedinca za svoje zdravie – jej súčasťou preto musí byť pohyb vykonávaný na pravidelnej báze. Na príklade popularity rekreačného behania alebo fitness športov ilustruje trendy prenikania konceptu zdravého životného štýlu a individualizácie športových aktivít (Hofreiter, 2019).

Platnosť pozorovaní o novom životnom štýle načrtnutom Hofreiterom môžeme dokumentovať na porovnaní dát zo sociologických výskumov (Federální statistický úřad a i., 2010; Katedra sociálnych štúdií a etnológie FF UMB, 2016). Tie ukazujú, že sa v období medzi rokmi 1984 a 2016 v slovenskej populácii výrazne zvýšil počet ľudí, ktorí sa vo svojom voľnom čase venujú aspoň raz do týždňa nejakej forme športovania a cvičenia (zo 14% na 35%). Počty tých, ktorí aspoň raz do týždňa chodia na prechádzky a do prírody, sa výraznejšie nezmenili. Zároveň sa znížil podiel respondentov, ktorí sa týmito aktivitami vôbec nevenujú – v prípade prechádzok a krátkych výletov ich v roku 1984 bola na Slovensku zhruba tretina, v roku 2016 však už len 8%. Aktívne športovanie bolo v roku 1984 merané dvomi položkami – jednou bola „kondičná gymnastika, beh, joga“, druhou „závodný alebo rekreačný šport“. Pri oboch týchto možnostiach si vybralo odpoveď „takmer alebo vôbec nie“ viac ako 80% opýtaných. Pri výskume v roku 2016 v zlučenej otázke na aktivity spojené so športovaním a cvičením sa odpoveď „nikdy“ vyskytla len u troch z desiatich obyvateľov Slovenska (Chorvát, Šafr, 2019: 95).

Aj z týchto zistení vyplýva, že časté športovanie (minimálne raz za týždeň) sa stalo pravidelnou súčasťou životného štýlu pre tretinu obyvateľov Slovenska, zároveň však klesol počet tých, ktorí síce športujú, ale zriedkavejšie (menej často než na týždennnej báze). Výsledkom je trend kryštalizácie dvoch početne zhruba vyrovnaných skupín – na jednej strane sú to tí, ktorých môžeme charakterizovať ako často a pravidelne športujúcich, na druhej strane ide o ľudí, ktorí prakticky vôbec nešportujú (Hofreiter, 2019).⁶

Nakoniec sa pristavme ešte pri otázke, kto sú tí častejšie a pravidelnejšie športujúci ľudia. Platia intuitívne pozorovania na úrovni „zdravého rozumu“, napríklad že muži športujú častejšie ako ženy, s vekom športová a telesná aktivita klesá, viac športujú ľudia vo väčších sídlach, t.j. tam, kde je väčšia dostupnosť športovísk a pestrejšia možnosť voľby vybrať si vhodné aktivity a že ľudia s vyšším vzdelaním viac uprednostňujú zdravý životný štýl a preto sa častejšie venujú aktívnemu športu? Tieto otázky sme sa snažili čiastočne zodpovedať už pred desaťročím (pozri Chorvát, 2011), keď sme analyzovali výsledky doteraz najvýznamnejšieho a najkomplexnejšieho výskumu voľného času, ktorý sa uskutočnil na Slovensku. Išlo o výskumný modul „Voľný čas a šport“ realizovaný v októbri 2008 v rámci medzinárodného programu International Social Survey Programme (Piscová, 2009).⁷ Najprekvapujúcejším zistením v tom čase bolo zrejme takmer zhodné rozloženie odpovedí týkajúcich sa frekvencie vykonávania športových aktivít medzi mužmi a ženami. Neprekvapili zistenia, že mladšie vekové kohorty (18-24 rokov a 25-34 rokov) sa venujú športu častejšie, než staršie kategórie nad 35 rokov; zaujímavejšie v tejto súvislosti však bolo zistenie, že sme neregistrovali väčšie rozdiely vo frekvencii vykonávania športových aktivít v štyroch vekových kategóriách od 35 rokov vyššie, t.j. hranica medzi častejšie a menej často športujúcimi sa pravdepodobne nachádzala na hranici okolo tridsiatich rokov a množstvo času, ktoré v priemere venovali športovaniu tridsiatnici, štyridsiatnici či päťdesiatnici a starší, bolo porovnateľné (netvrdíme samozrejme, že nemôžeme hovoriť o rozdieloch vo fyzickej náročnosti vykonávaných aktivít napríklad medzi tridsiatnikmi a šesťdesiatnikmi). Rozdiely medzi mestským a vidieckym obyvateľstvom boli zreteľné, najhorlivejšími športujúcimi sa však ukázali byť obyvatelia miest od 50 tisíc do 100 tisíc obyvateľov, ktorí vo frekvencii pohybových aktivít prevýšili Košičanov a Bratislavčanov. Nuž a ľudia s vysokoškolským vzdelaním preferovali aktívne športovanie naozaj významne častejšie, než respondenti so základným vzdelaním a vyučením bez maturity (Chorvát, 2011: 34-36). Zistenia z novšieho výskumu (Katedra sociálnych štúdií a etnológie FF UMB, 2016) tieto súvislosti viac-menej potvrdili. Preukázala sa súvislosť vykonávania športových aktivít s miestom bydliska, pričom častejšie športovanie bolo typické pre jednotlivcov zo sídel nad 2 tisíc obyvateľov v porovnaní s ľuďmi žijúcimi v menších lokalitách. Zaujímavým zistením (v súlade s mnohými výskumami v zahraničí) je tiež poznatok o medzigene-

⁶ Aj z bežného pozorovania je čitateľovi známe, že sa v populácii vyskytujú aj ľudia, ktorí nepodliehajú vyššie uvádzaným trendom „kultu tela“, a aj medzi mladými ľuďmi, zrejme i vďaka veľkej oblube pasívneho trávenia voľného času za monitormi počítačov či smartfónov, rastie počet tých s nadváhou. Táto štúdia nechce vyvolať dojem o univerzálnej platnosti opísaných javov.

⁷ Tento výskum sme nezaradili do predchádzajúcej analýzy z dôvodu, že otázky na zisťovanie frekvencie voľnočasových aktivít sa metodologicky odlišovali od skúmania voľného času v zmieňovaných výskumoch (Federální statistický úřad a i., 2010; Katedra sociálnych štúdií a etnológie FF UMB, 2016; Szelényi, Treiman, 1993) a zistenia z výskumu ISSP sú tak s nimi ťažko porovnateľné.

račnom prenose životného štýlu, kde dôležitú rolu pri voľnočasových aktivitách (a v tých športových sa to prejavuje obzvlášť) zohráva faktor ranej socializácie a vzdelania rodičov (Hofreiter, 2019; pozri tiež Patočková, Špaček, Šafr, 2012).

Záver

Výskumné dáta jednoznačne potvrdzujú hypotézu o vzrastajúcej dôležitosti telesných a športových aktivít v každodennom živote početnejších skupín obyvateľstva na Slovensku. Nepochybne to súvisí s viacerými trendmi, ktoré sa navzájom podporujú a dopĺňajú. Môžeme to hodnotiť ako charakteristiku spoločnosti založenej na výkone, v ktorej je štíhle, výkonné, fyzicky krásne a dobre fungujúce telo predpokladom spoločenského uplatnenia alebo sa prikloníť k názorom, že ide o dobové tendencie podporujúce narcistickú osobnosť, ktorej prejavom je i zvýšený pocit osobnej zodpovednosti za svoj život, zdôrazňujúce hodnotu jedinca a jeho právo na kvalitný život a osobné naplnenie (Lasch, 2016; Lipovetsky, 1998). Nepochybne je však vzrastajúca popularita aktívneho športovania viazaná aj na charakteristiky konzumnej spoločnosti vytvárajúcej jedincov orientovaných na zážitky, konzumentov služieb, módných športových produktov, zberateľov zážitkov, pre ktorých je nástrojom a prijímateľom zážitkov vlastné telo (Bauman, 1995) a pre ktorých nad hodnotou víťazstva a prekonania limitov minulého výkonu prevažujú zmyslové rozkoše, prežívanie hry a družnosti, hodnoty rozptýlenia a vnútornej rovnováhy (Lipovetsky, 2007).

Referencie

- Bauman, Z. (1995). *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Bauman, Z., May, T. (2004). *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Body & Society. (časopis). <https://journals.sagepub.com/home/bod>
- Corrigan, P. (1997). *Sociology of Consumption: An Introduction*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Featherstone, M. (1982). The Body in Consumer Culture. *Theory, Culture & Society*, 1(2), 18-33. <https://doi.org/10.1177/026327648200100203>
- Featherstone, M., Turner, B. (1995). Body & Society: An Introduction. *Body & Society*, 1(1), 1-12. <https://doi.org/10.1177/1357034X95001001001>
- Federální statistický úřad, Ústav pro výzkum veřejného mínění, Ústav pro filosofii a sociologii ČSAV. (2010). *Třídní a sociální struktura - TSS 1984, Československo* [Súbor dát]. Praha: Český sociálněvědní datový archiv. DOI 10.14473/CSDA00111
- Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo.
- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor Books.
- Hofreiter, R. (2019). Sociálne súvislosti športu v súčasnej českej a slovenskej spoločnosti. In I. Chorvát, J. Šafr (Eds.), *Volný čas, spoločnosť, kultúra: Česko – Slovensko* (s. 151-174). Praha: Sociologické nakladatelství.

- Chorvát, I. (2009). Karneval na pláži. *Anthropos*, 6(1), 5-10.
- Chorvát, I. (2011). Voľný čas na Slovensku v sociologickej perspektíve. In I. Chorvát (Ed.), *Voľnočasové aktivity obyvateľov Slovenska: poznatky z aktuálnych výskumov* (s. 10-99). Bratislava: Sociologický ústav SAV.
- Chorvát, I., Šafr, J. (2019). Voľný čas v Česku a na Slovensku v zrkadle troch desaťročí. In I. Chorvát, J. Šafr (Eds.), *Voľný čas, spoločnosť, kultúra: Česko – Slovensko* (s. 90-132). Praha: Sociologické nakladateľství.
- Irigaray, L. (1993). *Je, Tu, Nous – Toward a Culture of Difference*. London: Routledge.
- Katedra sociálnych štúdií a etnológie FF UMB. (2016). *Voľný čas a sociálna štruktúra na Slovensku, 2016* [Súbor dát].
- Lasch, Ch. (2016). *Kultúra narcizmu*. Praha: Triton.
- Lipovetsky, G. (1998). *Éra prázdnoty. Úvahy o súčasnom individualizme*. Praha: Prostor.
- Lipovetsky, G. (2007). *Paradoxní štěstí. Esej o hyperkonzumní společnosti*. Praha: Prostor.
- Patočková, V., Špaček, O., Šafr, J. (2012). Mezigenerační „reprodukce“ životního stylu: vliv socializace na trávení volného času v dospělosti. In J. Šafr (Ed.), *Mechanismy mezigenerační reprodukce nerovnosti* (s. 114-131). Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Petrusek, M. (2006). *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Piscová, M. (Ed.). (2009). *Voľný čas a šport. ISSP na Slovensku 2006 – 2008: pramenná publikácia*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, Filozofická fakulta UK.
- Shilling, C. (1993). *The Body and Social Theory*. London: SAGE Publications.
- Smart, B. (1999). *Facing Modernity. Ambivalence, Reflexivity & Morality*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Szelényi, I., Treiman, J. D. (1993). *Sociálna stratifikácia vo východnej Európe po roku 1989* [Súbor dát].
- Turner, B. (1984). *The Body and Society – Explorations in Social Theory*. Oxford: Blackwell.
- Turner, B. (1992). *Regulating Bodies. Essays in Medical Sociology*. London: Routledge.
- Turner, B., Rojek, C. (2001). *Society & Culture. Principles of Scarcity and Solidarity*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.